

МОДЕЛЬ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСВІДУ

Ніколаєнко Наталія Миколаївна

директор Наукової бібліотеки,
e-mail: nikolaenko@library.uipa.kharkov.ua

Українська інженерно-педагогічна академія
вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна

Ключові слова: наукова бібліотека, інноваційний розвиток, модернізація

Ключевые слова: научная библиотека, инновационное развитие, модернизация

Keywords: science library, innovative development, modernization

Сучасна бібліотека ВНЗ постійно змінюється. Старі моделі бібліотек, в основі яких лежить уявлення про бібліотеку як сховище знань, надають дорогу концептуальним і інтерактивним моделям, що відображають новий підхід як до змісту і організації бібліотечного обслуговування користувачів, так і до технології управління бібліотекою. Метою доповіді є визначення напрямів модернізації бібліотеки для ефективного здійснення організаційних, функціональних, управлінських трансформацій відповідно до вимог інформаційного суспільства. В умовах трансформації освіти та медіатизації Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії (НБ УІПА) враховує нові комунікаційні відносини при інформаційному забезпеченні навчальної, наукової та виховної діяльності, а саме поєднує класичну модель бібліотеки (лінійну) з електронною бібліотекою, інституційним репозитарієм та новою електронно-науковою видавничою моделлю бібліотеки.

Теоретичним підґрунтям для модернізації НБ УІПА стало наукове дослідження Т. О. Колесникової «Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації» [2]. За її переконанням «модель сучасної інноваційної бібліотеки ВНЗ враховує курс на підвищення якості навчального процесу, інтенсифікацію е-науки, реалізацію творчих здібностей студентів, науково-педагогічного складу, науковців, оптимізацію бібліотечно-інформаційної діяльності» [3], на впрова-

дження Закону України «Про вищу освіту» (ст. 33 п. 6: «бібліотечний фонд ВНЗ повинен відповідати вимогам стандартів освітньої діяльності»; ст. 16. п. 2: «розвиток підвищення якості освіти потребує забезпечення наявності необхідних ресурсів і інформаційних систем для організації та ефективного управління освітнім процесом») та Постанови КМУ від 30.12.2015. № 1187 «Ліцензійні умови впровадження освітньої діяльності закладів освіти» (додатки 4, 6, 13, 14, 15)

На нашу думку реалізація моделі сучасної інноваційної бібліотеки ВНЗ потребує масштабної модернізації діяльності, орієнтованої на створення єдиного освітнього простору ВНЗ. Основними напрямками модернізації НБ УПА обрано: внутрішню самореалізацію та саморозвиток бібліотеки; інтеграційну діяльність; інноваційне управління, моніторинг змін; підтримку створення іміджу бібліотеки.

Термін «модернізація» у перекладі з англійської означає «осучаснення» та передбачає впровадження у бібліотеки ознак сучасності. В НБ УПА модернізація діяльності орієнтована на

- надання якісних інформаційних послуг, досягнення нової якості обслуговування,
- забезпечення ресурсної та комунікаційної складової інформаційно-освітнього середовища академії,
- впровадження інноваційних проєктів та подальший розвиток інноваційної діяльності,
- реалізацію випереджуючого розвитку та трансформацію НБ,
- досягнення позитивного іміджу, що стимулює її подальший інноваційний розвиток.

I. Модернізація діяльності, що орієнтована на надання якісних інформаційних послуг, досягнення нової якості обслуговування включає в себе внутрішню самореалізацію та саморозвиток бібліотеки. Щоб досягти певних успіхів необхідно удосконалення управлінської діяльності бібліотечних керівників всіх рівнів. Неформальними важелями управлінського впливу на підлеглих є лідерські якості бібліотечних менеджерів, що посилюють його керівні позиції. Сила впливу лідерських рис у керівника формує певний стиль керівництва, який досягає успіху у реалізації прийнятих рішень. В напрямку внутрішньої самореалізації та саморозвитку бібліотека проводить роботу по ініціюванню, проєктуванню, реалізації та супроводженню таких проєктів:

1. Створення Електронної бібліотеки:
 - електронний каталог з повнотекстовими БД (140 000 зап.) «Навчальні, навчально-методичні видання кафедр» (3949 зап.), «Автореферати дисертацій» (220 зап.).

– електронний архів EIAr UIPA (Electronic Archive of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy) (4320 док.);

2. Створення бібліографічних БД:

– БД «Авторських свідоцтв, патентів, та інших охоронних документів» (1095 зап.)

– БД «Електронний каталог ННППІ м. Бахмут» (3706 зап.)

– Службова БД «Праці вчених УІПА» 27 980 зап.)

3. Створення електронних колекцій:

– повнотекстовий ресурс «Інженерно-педагогічна освіта» (Збірник наукових праць, монографії, вторинний ресурс) (1070 док.)

II. Модернізація діяльності НБ, що орієнтована на забезпечення ресурсної та комунікаційної складової інформаційно-освітнього середовища академії включає в себе інтеграційну діяльність і базується на партнерських зв'язках двох рівнів: університетському і позауніверситетському. Формуючи власну інтеграційну політику на мікро- (університетський) і макрорівні (позауніверситетський), бібліотека впливає на розвиток підвищення якості освіти, науки академії, сприяє формуванню єдиного інформаційного середовища ВНЗ.

1. Університетський рівень визначається взаємодією з

- приймальною комісією (наповнення БД «Читач»);

- навчально-методичним відділом 1). супроводження навчально-методичної діяльності викладачів; 2). складання «Плану видавничої діяльності академії»; 3). підтримка дистанційного навчання (розміщення в програмі MOODLE посилань на літературу з дисципліни в т.ч. і на повні тексти); 4). ведення БД «Книгозабезпеченість»; 5). робота з наказами по пересуванню контингенту для БД «Читач»; 6). перевірка навчальних видань на плагіат за допомогою ПЗ з відкритим кодом «е -ТХТ Антиплагіат»);

- відділом кадрів (ведення службової БД «Праці вчених»);

- науково-дослідною частиною (відстеження публікаційної активності авторів та науково-метричних показників наукової діяльності УІПА, участь окремою секцією «Сучасних інформаційно-бібліотечних технологій» у щорічній науково-практичній конференції академії);

- редакціями фахових видань (перевірка індексів УДК, ББК, редагування бібліографії на латиниці (References), редагування анотацій на англ. мові);

- Навчально-методичною лабораторією з проблем інженерно-педагогічної освіти (виконано 2 науково-дослідні роботи):

- «Створення та використання ресурсів електронної ме

режевої бібліотеки ЕТФ УПА у системі самостійного навчання та тестового контролю знань студентів із загальнонаукових та фахових дисциплін» 2008-2010 р.р.

○ «Системна організація інформаційно - бібліографічного забезпечення розвитку інженерно-педагогічної освіти» 2012-2014 р. р. (державний реєстраційний номер 0114 U 005632);

2. Позауніверситетський рівень визначається партнерськими зв'язками з іншими бібліотеками і установами, які забезпечують інтеграційну діяльність бібліотеки для забезпечення ресурсної та комунікаційної складової інформаційно-освітнього середовища академії.

Так, НБ бере участь в корпоративних проєктах :

• загальнодержавному проєкті НБУ ім. В. І. Вернадського «Наукова періодика України»;

• «Україніка наукова» для РЖ «Джерело»;

• участь у в формуванні галузевої реферативної БД з питань педагогіки та психології ДНПБ України ім. В. Сухомлинського, зведеної БД даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології, зведеної БД збірників наукових праць з питань педагогіки та психології, проєкті з аналітичного розпису статей;

• участь в корпоративних проєктах ХДНБ ім. В. Короленка;

• «Придніпровський корпоративний каталог».

Також НБ здійснює реєстрацію збірників наукових праць в міжнародних базах даних:

– в 2014 р. «Проблеми інженерно-педагогічної освіти» та «Машинобудування» зареєстровані в міжнародному каталозі «Ulrich's Periodicals Directory» <http://ulrichsweb.serialssolutions.com>;

– в цьому ж році заключено договір про співробітництво з Науковою електронною бібліотекою e-LIBRARY.RU (РІНЦ) <http://elibrary.ru> та здійснюється розміщення журналів на цій платформі. Підготовкою випусків журналів у форматі XML в онлайнівій програмі розмітки Articulus займаються співробітники бібліотеки;

– в 2015р. – реєстрація журналів на наукометричній платформі Index Copernicus <http://www.indexcopernicus.com>;

– з 2007 р. в БД Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського - <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>;

– Google Scholar - <http://scholar.google.com.ua/>.

III. Модернізація діяльності НБ, яка орієнтована на впровадження інноваційних проєктів та подальший розвиток інноваційної діяльності, базується на інноваційному управлінні. Використання в управлінні елементів бейчмаркінгу, реінжинірингу, контролінгу, фан-

дрейзингу, консалтингу, застосування технологічного трансферу дає можливість виявити наявні ресурси для запровадження діяльності щодо подальшого розвитку НБ як інтелектуального центру академії. Серцевиною інноваційної діяльності в бібліотеці ВНЗ є освоєння і надання нових видів інформаційної продукції, послуг для задоволення потреб користувачів та забезпечення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. В даному напрямку бібліотека ініціювала:

- створення, підтримку сайтів збірників наукових праць УПА «Проблеми інженерно-педагогічної освіти» і «Машинобудування» на платформі Open Journal System (OJS) та наповнення архіву;
- реєстрацію науковців в міжнародному каталозі вчених ORCID;
- просування ініціатив участі науковців в проекті «Бібліометрика української науки» та створення паспортів вчених на платформі Google Scholar;
- підвищення інтернет-активності науковців УПА за рахунок опублікування наукових статей у виданнях, що індексуються системами Scopus и Web of Science, «Наукова періодика України»;
- створення пакета науково-методичних та практичних рекомендацій щодо впровадження інноваційних проєктів в бібліотеці;
- постійне удосконалення організаційно-регламентуючої і методичної документації;
- надання методичної допомоги бібліотекам-філіям м. Слов'янськ, Бахмут.

IV. Модернізація діяльності НБ, яка орієнтована на реалізацію випереджувачого розвитку та трансформацію НБ включає в себе моніторинг змін. Це означає порівняння роботи бібліотеки (її діяльність) з тим, що вона має робити (її місія), та з тим, чого вона хоче досягнути (її візія): В даному напрямку бібліотекою організовано:

- збирання і аналіз кількісних і якісних показників роботи для створення реальної картини ефективності заходів з розвитку бібліотеки шляхом анкетувань через сайт серед користувачів і бібліотекарів;
- щорічне загальноакадемічне анкетування студентів денної форми навчання 1-4 курсів;
- проведення спільних «круглих столів», семінарів з бібліотекари ВНЗ для обміну досвідом та порівняльного аналізу діяльності;
- самоаналіз діяльності бібліотеки, тощо.

Для успішної реалізації трансформаційних процесів і забезпечення стратегічного управління в бібліотеках доцільно впроваджувати

збалансовану систему показників, запропоновану О. Бруй в статті «Збалансована система показників як основа системи стратегічного управління у бібліотеках: теоретичні аспекти» [1]. Здійснення вибраної стратегії управління опирається на людський потенціал, орієнтує виробництво інформаційних продуктів і послуг на попит користувачів, вимагає постійного реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, дозволяє досягти визначених цілей та забезпечити сталий розвиток бібліотеки.

V. Модернізація діяльності НБ, яка орієнтована на досягнення позитивного образу, що стимулює її подальший інноваційний розвиток включає в себе створення іміджу бібліотеки і академії.

Робота по формуванню позитивного ставлення до НБ академії та зміцненню її зв'язків з соціальним середовищем проводиться в таких напрямках:

- зміна назви і вдосконалення структури Наукової бібліотеки (2010 р.);

- популяризація власного досвіду роботи (з 2010 по 2015 рік опубліковано 25 статей, 46 тез доповідей, проголошено 59 доповідей, прийнято участь у роботі 118 міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях і семінарах);

- побудова бібліотечного порталу як веб-орієнтованої технологічної суперплатформи для розповсюдження іміджу бібліотеки.

В цьому напрямку було створено і проводиться постійна підтримка:

- ресурсу для розвитку інженерно-педагогічної освіти та діяльності ПТНЗ;
- «Інформаційні та бібліотечно-бібліографічні знання на допомогу інженеру-педагогу»;
- інформаційного ресурсу в підтримку наукових шкіл академії «Наукові праці УПА в дзеркалі бібліографії» (24 покажчики);
- планується створення веббіографії вчених УПА.

Зроблено перші кроки для започаткування в бібліотеці краудсорсингу, як окремого напрямку роботи (залучення студентів, викладачів, науковців до добровільної співпраці з бібліотекою щодо створення інформаційних ресурсів, супроводження бібліотечних заходів, поширення бібліотечних послуг, генерування нових ідей).

Імідж бібліотеки формується не тільки спрямованими на це акціями і заходами. Якість вироблених інформаційних продуктів, надання сервісних послуг, відношення співробітників бібліотеки до свого керівника, користувачів і власної діяльності має значення для іміджу

не менш важливе, ніж реклама і презентації. Отже, для створення іміджу бібліотеки важлива система внутрішнього менеджменту.

Слід зауважити, що можливості інноваційного розвитку бібліотеки як центру інформаційно-освітнього середовища ВНЗ, далеко не вичерпані тим, що створено в даний час. Майбутнє багато в чому залежить від здатності гнучко реагувати на зміну зовнішнього середовища і внутрішніх потреб всієї системи освіти і зокрема УПА, а також від сприйнятливості до інновацій і ефективним управлінням ними.

Список джерел інформації

1. Бруй О. Збалансована система показників як основа системи стратегічного управління у бібліотеках: теоретичні аспекти / О. Бруй // Вісник Книжкової палати. – 2015. – №10 . – С. 26–30.
2. Колесникова, Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : дис... канд. наук із соц. комунікацій : [спец.] 27.00.03 «Книгозн., бібліотекознавство, бібліографозн. » / Колесникова Тетяна Олександрівна; М-во культури України, Харк. держ. акад. культури. – Х., 2011. – 255 с. – Б.ц. .
3. Колесникова Т. Стратегії та завдання реалізації комунікаційних моделей діяльності бібліотек вищої школи / Т. Колесникова // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 5 . – С. 1–6.